

Ks. dr hab. Kazimierz Skoczylas, prof. UMK
Wydział Teologiczny
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
w Toruniu

Recenzja
rozprawy doktorskiej
ks. mgr lic. Józefa Cempury
pt. „ GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO W UROCZYSTOŚĆ
NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA
NA PODSTAWIE
HOMILII PUBLIKOWANYCH W CZASOPISMACH HOMILETYCZNYCH
W LATACH 1972-2018
Kraków 2022, ss. 262

1. Tytuł cel i problem pracy

Pan Bóg przez Objawienie dał poznać ludziom, że ich kocha i zaprasza ich do dawania odpowiedzi na Jego miłość. Najpełniej miłość Boga objawiła się w Jezusie Chrystusie, w jego dobrowolnie podjętej męce i śmierci. Symbolem tej miłości jest przebite przez setnika na krzyżu serce Jezusa. Jego miłość była przez wieki przedmiotem kontemplacji i pobożności w Kościele. Stąd było to także przedmiotem kościelnego przepowiadania, które posługiwało się symbolem przebitego serca Pana Jezusa, aby tę miłość wyrazić. Tajemnica serca Pana Jezusa pełnego miłości ofiarnej była obecna w tym przepowiadaniu w trakcie wielu etapów historii Kościoła. Szczególnie często było ono przedmiotem przepowiadania od wieku XVI. Wielki wkład w upowszechnienie się czci serca Pana Jezusa miały objawienia Małgorzaty Marii Alacoque i nawiązujące do nich wypowiedzi papieży pojawiające się w późniejszym okresie. To było kolejną inspiracją do przepowiadania dokonującego się w liturgii. Tematyka odnosząca się do czci oddawanej sercu Pana Jezusa znalazła wyraz także w homiliach polskich homilistów w XX wieku opublikowanych w czasopismach homiletycznych. Stąd też autor rozprawy doktorskiej starał się poznać jak oni przedstawiają to nabożeństwo: „co głoszą duszpasterze w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz co piszą autorzy o Sercu Zbawiciela” (s. 13). Celem pracy, jak zaznacza autor, jest „możliwie całościowe i krytyczne opracowanie posoborowego głoszenia homilii w Polsce w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa” (s. 13).

Biorąc pod uwagę tradycję oddawania czci sercu Pana Jezusa w Kościele oraz rozwój nauczania w Kościele powszechnym na ten temat zasadnym jest przeanalizowanie jak polscy

Kdys

homiliści przedstawiają to zagadnienie. Podstawą do tego jest zarówno bogate nauczanie Kościoła na ten temat jak też dość liczne homilie publikowane z okazji tego święta w polskich periodykach homiletycznych. Stąd zasadnym jest podjęcie tego tematu i problemu badawczego.

2. Literatura

Istotny wpływ na oryginalność każdej rozprawy mają wykorzystane źródła i opracowania. Bibliografia rozprawy ks. mgr lic. Józefa Cempury jest stosunkowo obszerna 18 stron (234-261). Autor rozprawy doktorskiej skorzystał z wielu źródeł a mianowicie z Pisma Świętego, nauczania soboru Watykańskiego II, nauczania papieża na temat serca Pana Jezusa oraz wypowiedzi kongregacji Stolicy Apostolskiej odnoszących się do tego zakresu tematycznego. Obszerny jest tu zestaw wypowiedzi papieża od Leona XIII poprzez dokumenty Piusa XI, papieża Piusa XII, Jana XXIII, Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI i papieża Franciszka. Najistotniejszym źródłem wykorzystanym do napisania pracy było 90 homilii na uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa opublikowanych na łamach „Biblioteki kaznodziejskiej”, „Materiałów Homiletycznych” oraz „Współczesnej ambony” w okresie od 1972 do 2018 r. W latach 1972 – 2018, jak podaje autor tej dysertacji, tę tematykę podejmowało 60 autorów homilii (s. 14). Przedstawiając poszczególne kwestie skorzystał także dość obficie z literatury przedmiotu oraz literatury pomocniczej.

3. Metoda pracy

W pracy autor wykorzystał metodę paradygmatu pastoralnego czyli najpierw analizował źródła przepowiadania zawarte w objawieniu, nauczaniu Kościoła w trakcie Soboru, nauczania papieża i dykasterii kurii rzymskiej. Potem dokonuje systematyzacji treści tego przepowiadania odwołując się zarówno do źródeł jak i literatury przedmiotu, aby na końcu przedstawić wnioski i postulaty odnoszące się do przepowiadania homiletycznego w trakcie liturgii sprawowanej w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa. Posługując się przyjętą metodą rzetelnie przedstawia stan badań. To jest punktem wyjścia do określenia problematyki badawczej oraz doboru źródeł i literatury. Zarówno układ pracy jak i jej treść ukazują dość konsekwentne wykorzystanie przyjętej metody badań.

KSdz

4. Struktura pracy

Przedstawiona do oceny dysertacja teologiczna zawiera: stronę tytułową, abstrakt i słowa kluczowe, spis treści (s. 6), wstęp (s. 7-15), trzy rozdziały (s. 17-229), zakończenie (s. 231-235), streszczenie w języku angielskim (237-240) wykaz skrótów (s. 241- 242) i bibliografię (s. 243-261)

Wstęp jasno i precyzyjnie przedstawia wszystkie elementy strukturalne wymagane w tej części poprawnie zredagowanego dzieła naukowego. Doktorant ks. mgr lic. Józef Cempura najpierw pokazuje aktualność problemu badawczego w przepowiadaniu homiletycznym, trafnie ujmuje problem i problematykę badawczą, zapowiada strukturę pracy oraz krótko charakteryzuje przyjęte metody badawcze.

Zasadniczy korpus pracy obejmuje trzy rozdziały. Pierwszy zawiera cztery paragrafy, drugi siedem paragrafów a trzeci trzy paragrafy.

W rozdziale pierwszym autor rozprawy doktorskiej rozpoczyna od przedstawienia teologicznych źródeł homilii na Uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa. Pierwszym źródłem przedstawionym w tym paragrafie są teksty biblijne związane z Sercem Pana Jezusa. Potem charakteryzuje teksty liturgiczne przewidziane na tę uroczystość czyli formularz Mszy świętej i teksty czytań mszalnych. Następnie przechodzi do przedstawienia wypowiedzi Kościoła na ten temat. W ostatniej części tego rozdziału przedstawia w jaki sposób w pobożności ludowej jest obecny kult Serca Pana Jezusa.

Drugi rozdział przedstawia tematykę homilii na uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa. W pierwszej części autor charakteryzuje jak zbawczą miłość Boga zawartą w obrazach biblijnych przedstawiają homiliści, w drugiej części przedstawia jak homiliści uwypuklają miłość Boga objawioną w Jezusie Chrystusie, w trzeciej części jak kaznodzieje interpretują symbolikę otwartego Serca Pana Jezusa, w czwartej części ilustruje jak jest przedstawiane poświęcenie się ludzi Najświęstszemu Sercu Pana Jezusa, w piątej części jak homiliści ukazują zadośćuczynienie i wynagrodzenie zniewag Sercu Pana Jezusa, szósta część stara się przedstawić jak promuje się kult Serca Pana Jezusa a w ostatniej części jak przedstawiane są obietnice Pana Jezusa dla osób oddających cześć Sercu Pana Jezusa w dziewięć pierwszych piątków miesiąca.

Trzeci rozdział jest próbą oceny analizowanych homilii. Autor przedstawia najpierw walory tak ujętego przepowiadania. W drugiej części charakteryzuje braki tego przepowiadania obecnego w opublikowanych homiliach poddanych procesowi analizy a w ostatniej części w

oparciu o przeprowadzone analizy i dostrzeżone braki proponuje możliwości uaktualnienia tego przepowiadania.

W zakończeniu zebrano istotne wnioski i postulaty wypływające z przeprowadzonych analiz

Oceniając strukturę rozprawy trzeba stwierdzić, że odpowiada ona zapowiedzi zawartej w spisie treści i we wstępie do dysertacji. Paragrafy i punkty są przedstawiane według kolejności przyjętej w spisie treści. Są kompletne i zawierają istotne elementy układu paragrafu i rozdziału. Na zakończenie rozdziału zebrano istotne wnioski. Można, więc powiedzieć, że struktura pracy jest logiczna i pozwala dostrzec konsekwentne postępowanie badawcze autora zgodne z metodą paradygmatu przyjętego w teologii pastoralnej.

5. Ocena formalna rozprawy doktorskiej

Omawiana dysertacja ks. mgr lic. Józefa Cempury spełnia wymogi formalne stawiane pracom naukowym. Praca obejmuje stronę tytułową, wykaz skrótów, wstęp, trzy rozdziały i zakończenie oraz bibliografię. Wstęp do pracy zawiera wszystkie konieczne elementy. Najpierw autor ukazuje aktualność problemu. Następnie wskazuje na literaturę naukową podejmującą to zagadnienie. Potem w oparciu o znajomość literatury formułuje problem i problematykę pracy. W kolejnej części omawia metodę jaką zamierza się posłużyć. Po tym przechodzi do zarysowania układu pracy.

Rozdziały i paragrafy są logicznie uporządkowane i odpowiadają układowi treści przedstawionemu we wstępie. Każdy z rozdziałów odpowiada kolejnym częściom metody paradygmatu. Na zakończenie każdego rozdziału stara się zebrać najważniejsze wnioski z przeprowadzonych analiz.

Język pracy jest poprawny i precyzyjny. Autor wykorzystuje poprawnie terminologię stosowaną w teologii pastoralnej. Przedstawiając poszczególne pojęcia stara się także określić ich treść i wskazać jak omawiane określenie rozwijało się w trakcie biegu historii Kościoła.

Przypisy sporządzone są poprawnie. W wielu miejscach przypisy rozszerzają omawianą problematykę lub dostarczają czytelnikowi koniecznych informacji oraz dokumentują omawiane zagadnienia w nauczaniu Kościoła i literaturze przedmiotu.

Bibliografia w części dotyczący źródeł zawiera precyzyjne zapisy bibliograficzne dotyczące wszystkich pozycji. Także literatura przedmiotu i literatura pomocnicza sporządzona jest zgodnie z zasadą uporządkowania alfabetycznego autorów i zasadą chronologii.

6. Ocena treściowej strony pracy

Autor tej rozprawy starał się poznać: „co głoszą duszpasterze w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz co piszą autorzy o Sercu Zbawiciela” (s. 13). Swoje zainteresowania badawcze określa jeszcze dokładniej w podejmowanej problematyce badawczej, którą sformułował następująco: „Jakie są źródła kultu NSPJ? Jakie treści w głoszeniu proponują homiliści na tę uroczystość? Jakie są walory i mankamenty tego przepowiadania? Jakie treści należy uwzględnić w homiliach, aby przepowiadanie podczas tej uroczystości pomogło głoszącym i wiernym praktykować i żyć według duchowości Bożego Serca?” (s. 13)

Podjmując wysiłek badawczy autor chce osiągnąć nakreślony przez siebie cel pracy, którym jest „możliwie całościowe i krytyczne opracowanie posoborowego głoszenia homilii w Polsce w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa” (s. 13). Dla osiągnięcia postawionego celu i rozwiązania problemu przyjął metodę teologii pastoralnej czyli metodę paradygmatu. Trzeba podkreślić, że doktorant ks. Józef Cempura konsekwentnie przeprowadził wszystkie etapy postępowania badawczego. Najpierw obszernie przedstawił źródła przepowiadania związane z uroczystością Najświętszego Serca Pana Jezusa. Odwołując się do czytań mszalnych przewidzianych w lekcjonarzu na tę uroczystość wydobywa z nich istotne elementy biblijne pozwalające odkryć orędzie biblijne związane z tą uroczystością. Aby jeszcze pełniej odsonić treść przesłania zawartą w źródłach dokonuje szerokiej analizy formularza mszalnego na uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa. Bierze także pod uwagę wypowiedzi magisterium Kościoła oraz jak cześć do Najświętszego Serca Pana Jezusa rozwijała się w pobożności ludowej. Podsumowując te przeanalizowane źródła zauważa, że są one „cennymi zasobami treści przydatnymi w omawianym głoszeniu” (s. 96).

Kolejnym etapem postępowania badawczego jest dokonanie pewnej systematyki problematyki podejmowanej w homiliach drukowanych zawartych w „Bibliotece Kaznodziejskiej”, „Materiałach Homiletycznych” i „Współczesnej ambonie”. Dokonując analizy skupia się na następujących aspektach treściowych obecnych w tym przepowiadaniu: zbawcza miłość Boga zawarta w obrazach biblijnych, potem przechodzi do miłości Boga objawionej w Jezusie Chrystusie a następnie do różnych aspektów symboliki otwartego serca Pana Jezusa. Do zakresu tematyki obecnej w homiliach należy też zagadnienie poświęcenia się Najświętszemu Sercu Pana Jezusa i zadośćuczynienie Sercu Pana Jezusa. Potem zastanawia się jak homiliści promują kult Serca Pana Jezusa oraz jak mówią o obietnicach dotyczących tego kultu. Wszystkie analizy zostały zakończone podsumowaniem. Całość analiz zawartych w tym rozdziale obejmuje 58 stron.

Trzecim etapem postępowania badawczego było dokonanie oceny treści przepowiadania zawartego w analizowanych źródłach homiletycznych. Najpierw wskazuje na walory tego przepowiadania. Dostrzega, że homiliści korzystają ze źródeł biblijnych i liturgicznych, wykorzystują teksty patrystyczne, w homiliach jest obecne ukierunkowanie na Chrystusa, korzystają z nauczania Kościoła, nawiązują do form pobożności ludowej związanej z tym kultem, podejmują eschatologiczne aspekty przepowiadania o sercu Pana Jezusa oraz dają pozytywny przekaz Dobrej Nowiny o zbawieniu. Autor dysertacji dostrzega też braki przepowiadania a mianowicie: korzystanie w ograniczonym zakresie z magisterium Kościoła, niedowartościowanie kontekstu liturgicznego, pomijanie roli Maryi i świętych w przepowiadaniu o sercu Pana Jezusa. Rzadko też spotyka się propagowanie stowarzyszeń modlitewnych, które oddają cześć Najświętszemu Sercu Pana Jezusa. Ostatnia część tego etapu postępowania badawczego zawiera propozycje dotyczące przepowiadania w uroczystość Najświętszego Serca pana Jezusa. Ten rozdział obejmuje 78 stron.

Podjęte postępowanie badawcze doprowadziło autora do osiągnięcia postawionego sobie celu. Przeprowadzone analizy pozwoliły poznać co głoszą homiliści w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa i jakie są niedoskonałości tego przepowiadania oraz co w tym przepowiadaniu należy zmienić. W omawianej pracy kult Najświętszego Serca Pana Jezusa ujęty został na tle szerokiej perspektywy teologicznej. Przedstawiony został szeroki obszar treści z których mogą czerpać homiliści. Poprawnie została przeprowadzona procedura badawcza. Język pracy jest komunikatywny. Przedstawiona do oceny praca ma szansę stać się cennym przyczynkiem do udoskonalenia przepowiadania homiletycznego związanego z uroczystością Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Kwestie do dyskusji

Praca posiada też pewne niedociągnięcia. Wydaje się, że rozdział drugi można byłoby rozszerzyć. Oprócz omówienia treści analizowanych homilii autor mógłby dokonać ich oceny. Zatem to co zostało zawarte w paragrafie pierwszym i drugim rozdziału trzeciego można byłoby włączyć do rozdziału II. Rozdział II obejmowałby nie tylko przedstawienia treści homilii ale także wskazanie walorów treściowych jak i ich mankamentów. Zaś trzeci rozdział obejmowałby przede wszystkim wnioski i postulaty dla przepowiadania homiletycznego. Dlatego proszę o wyjaśnienie dlaczego autor w rozdziale drugim po przedstawieniu treści analizowanych homilii nie dokonał rozszerzonej charakterystyki tych źródeł homiletycznych przedstawiając ich walory i niedociągnięcia a uczynił to dopiero w rozdziale trzecim (paragraf pierwszy i drugi) ?

Druga wątpliwość jest związana z pewnym osłabieniem intensywności przeżywania czci do Najświętszego Serca Pana Jezusa, która jest odnotowana przez autora dysertacji i o której piszą też homiliści w analizowanych homiliach. Wydaje się, że dziś bardziej intensywnie przeżywane jest miłosierdzie Boże, które odwołuje się do tych samych symboli czyli przebitego serca Pana Jezusa. W związku z tym proszę o wyjaśnienie jakie propozycje homiletyczne sformułowałby autor dla homilistów pragnących propagować kult serca Pan Jezusa w kontekście kultu miłosierdzia

Bożego? Tym bardziej, że w pracy na stronach (s. 221-213) zreferował tylko jak elementy treści odnoszące się do miłosierdzia Bożego przedstawiają w analizowanych źródłach homiliści piszący na uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Podniesione wątpliwości nie pomniejszają walorów pracy. Praca stanowi bowiem wyczerpujące opracowanie podjętego problemu badawczego. Daje szeroką panoramę zagadnień, które mogą ułatwić przepowiadanie homiletyczne. Zapewnia pogłębione spojrzenie na problematykę treściową związaną z uroczystością Najświętszego Serca Pana Jezusa, która może być podejmowana w nowym kontekście życia publicznego.

7. Wniosek

Biorąc pod uwagę to wszystko co wyżej zostało powiedziane trzeba podkreślić, że przedstawiona do oceny rozprawa spełnia wymagania stawiane pracy doktorskiej określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki z 14 marca 2003 roku z późniejszymi zmianami.

Wnioskuje zatem do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczenie księdza mgr lic. Józefa Cempury do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Toruń 10.02.2022.

Ks. Kazimierz Skoczyński